**Vabariigi Valitsuse määruse „Sõjavangi kinnipidamise ning asutustevahelise koostöö tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri**

## 1. Sissejuhatus

### 1.1 Sisukokkuvõte

Määrusega kehtestatakse kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (edaspidi *KORKS*) § 154 lõike 5 alusel sõjavangide lühiajalise ja pikaajalise kinnipidamise täpsem korraldus ning Kaitseministeeriumi, Justiits- ja Digiministeeriumi ja nende valitsemisala asutuste ülesanded ja koostöö kord.

Määruses täpsustakse asutustevahelist ülesannete jaotust sõjavangi kinnipidamisel, kinnipidamiseks sobilike kohtade nõudeid ja nende määramise korda ning enne ja pärast sõjavangide pikaajalisse kinnipidamise kohta viimist tehtavad toimingud. Samuti sätestatakse määruses sõjavangide transpordi korraldus, nõuded kinnipidamist korraldavale personalile ja sõjavangide üle arvestuse pidamisele. Lisaks sätestatakse määruses muud kinnipidamise korraldamiseks vajalikud tingimused ja nõuded, näiteks sõjavangile arstiabi ja tervishoiuteenuse osutamisega seotud tingimused või julgeoleku tagamise meetmed kinnipidamise kohas.

Käesolevas määruses sätestatud kinnipidamise korraldamise tingimused lähtuvad sõjavangide kohtlemise 12. augusti 1949 Genfi (III) konventsioonis (edaspidi ka *GC III*) sätestatud põhimõtetest. Konventsiooni ratifitseeris Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 24. augustil 1992. Tegemist on konventsiooniga, mida kohaldatakse relvakonflikti ajal.

### 1.2 Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi õigusosakonna ja Justiits- ja Digiministeeriumi ametnikud ning eelnõule on juriidilise kontrolli teinud Kaitseministeeriumi õigusosakonna ametnik (oigusloome@kaitseministeerium.ee). Eelnõu koostamisel on osalenud Kaitseväe ja vanglateenistuse esindajad. Eelnõule tehakse keeletoimetus pärast eelnõude infosüsteemis kooskõlastamist.

### 1.3 Märkused

Eelnõu ei ole seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

### 1.4 Eelnõu seos teiste õigusaktidega

Eelnõu on seotud KORKS § 154 lõigete 5 ja 6 rakendamisega.

## 2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb **viieteistkümnest** paragrahvist.

**Eelnõu §-s 1** on sätestatud määruse reguleerimisala. **Lõike 1** kohaselt sätestatakse määrusega kinni peetud sõjavangiga tehtavad toimingud alates tema kinnipidamisest kuni vabastamise või üleandmiseni, sõjavangide kinnipidamisel järgitavaid põhimõtteid, asjaomaste asutuste ülesandeid ning nende koostööd. Määrusega täpsustatakse eelkõige sõjavangide lühiajalise ja pikaajalise kinnipidamise, transportimise, vastuvõtmise, paigutamise, arvestuse pidamise, julgeoleku tagamise ja arstiabi korraldamisega seotud ülesannete jaotust. Määrus kohaldub Eesti poolt kinni peetud sõjavangidele. Rahvusvahelise relvakonflikti olukorras on relvakonflikti iseloomu arvestades sõjavangi kinnipidaja eelkõige Kaitsevägi.

**Lõike 2** kohaselt ei käsitleta määruses sõjavangide riikidevahelist üleandmist ega nende vahetamist, kuivõrd nende toimingute tegemine sõltub rahvusvahelisest õigusest ja asjaomaste riikide kokkulepetest. Määruses ei sätestata ka GC III artiklis 122 nimetatud riigisisese informatsioonibüroo (ingl k *National Information Bureau*, edaspidi *NIB*) ülesandeid, selle loomist ega selle tegevuse korraldamist. NIB on Genfi III konventsiooni artikli 122 alusel tegutsev riiklik teabekeskus, mille eesmärk on pidada arvestust vastaspoole võimuses olevate kaitstud isikute üle, ennetada nende teadmata kadumist ning võimaldada perekondadele teabe edastamist nende saatuse ja asukoha kohta.[1] NIB kogub ja koondab kokku pädevatelt asutustelt sõjavangide ja nende kinnipidamise, ümberpaigutamise, vabastamise, haiglaravi ning surma kohta saadud teabe, edastab selle sõjavangide kesksele informatsiooniagentuurile (ingl k *Central Tracing Agency of the International Committee of the Red Cross*, edaspidi *CTA*) ning vastab kaitstud isikute kohta esitatud päringutele. Eestis ei ole hetkel määratud, milline asutus täidab NIB ülesandeid. NIB ülesannete täitmise eest vastutav asutus või asutused tuleb määrata juba rahuajal ning sätestada nende ülesanded ja koostöökord, et tagada infovahetuse valmisolek konflikti puhkemisel.

**Lõikes 3** sätestatakse kinnipidamist korraldavad pädevad asutused. Nendeks on vanglateenistus ja Kaitsevägi.

**Eelnõu §-s 2** sätestatakse sõjavangide kinnipidamise ja kohtlemise üldpõhimõtted, millest tuleb lähtuda nii lühiajalisel kui ka pikaajalisel kinnipidamisel. Sõjavangid kuuluvad rahvusvahelise õiguse mõttes eriliselt kaitstud isikute alla. Sellest tulenevalt tuleb määruses sätestatud toiminguid ja julgeolekumeetmeid rakendada, lähtudes sõjavangide eristaatusest ning rahvusvahelisest humanitaarõigusest.

**Lõikes 1** sätestatakse, et sõjavangide kinnipidamisel ja kohtlemisel lähtutakse sõjavangide kohtlemise 12. augusti 1949 Genfi III konventsioonist. Konventsioon reguleerib sõjavangide kohtlemist alates nende kinnipidamisest kuni vabastamise või repatrieerimiseni ning määrab kindlaks sõjavangi vangis hoidva riigi kohustused. Viide konventsioonile tähendab, et määrust tuleb tõlgendada ja kohaldada koos konventsiooniga ka juhul, kui konkreetset nõuet ei ole määruses eraldi korratud.

**Lõikes 2** sätestatakse inimliku ning võrdse kohtlemise ja inimväärsete elutingimuste tagamise põhimõtted. Need lähtuvad eelkõige GC III artiklitest 13, 14 ja 16. Sõjavangi tuleb kaitsta vägivalla, hirmutamise, solvamise ja avaliku uudishimu eest ning austada tema isikut ja au.

[1] ICRC. Overview of the Legal Framework Governing National Information Bureaux. – https://www.icrc.org/en/publication/4616-overview-legal-framework-governing-national-information-bureaux.

Diskrimineerimise aluste loetelu ei ole ammendav ning sõjavange ei või ebavõrdselt kohelda ka muu samaväärse tunnuse tõttu. Diskrimineerimiseks ei loeta sõjavangi auastmest, soost, terviseseisundist või vanusest tulenevat põhjendatud erikohtlemist, kui selle eesmärk on arvestada tema vajaduste või GC III artiklites sätestatud erisustega. Inimväärsete elutingimuste nõue hõlmab eelkõige GC III-s ja määruses sätestatud nõuetekohase majutuse tagamist, piisava toidu, arstiabi ja joogivee kättesaadavust ning riietuse ja hügieenitingimuste olemasolu, mida täpsustavad GC III artiklid 25 kuni 30.

**Lõikes 3** sätestatakse sõjavangile võimalus esitada kinnipidamistingimuste kohta taotlusi ja kaebusi kinnipidamist korraldavale pädevale asutusele. Selleks võib teavitada ka kinnipidamist teostava asutuse juhti. Säte lähtub GC III artiklist 78, mille kohaselt on sõjavangil õigus teavitada pädevaid võime oma nõudmistest ja kaebustest kinnipidamistingimuste kohta. Taotluse või kaebuse esitamise tõttu ei tohi sõjavangi karistada ega tema olukorda halvendada. Määruses nimetatud kaebuse esitamise võimalus ei piira GC III-st tulenevat õigust pöörduda sõjavangide esindaja, kaitsva riigi esindaja või muu pädeva rahvusvahelise organisatsiooni poole.

**Eelnõu §-ga 3** sätestatakse terminid, mida käesoleva määruse tähenduses kasutatakse.

Lühiajalise kinnipidamisena käsitatakse tegevusi, mil Kaitsevägi peab sõjavangi pärast tema kinnipidamist ajutiselt kinni ja teeb enne pikaajalisse kinnipidamise kohta üleandmist vajalikud esmased toimingud. Toimingute hulka kuuluvad eelkõige sõjavangi registreerimine, kinnipeetud isiku staatuse esmane määramine, terviseseisundi hindamine, asjade ja dokumentide hoiulevõtmine ning transportimiseks ja üleandmiseks ettevalmistamine. Lühiajalise kinnipidamise koht on Kaitseväe kasutuses olev koht, kus neid toiminguid tehakse (**punktid 1 ja 2**). Kui sõjavang toimetatakse haiglasse tema, siis loetakse seda lühiajalise kinnipidamise osaks.

Pikaajaline kinnipidamine algab pärast lühiajalise kinnipidamise lõppemist ja kestab kuni sõjavangi vabastamise, repatrieerimise või teisele riigile üleandmiseni. Pikaajalise kinnipidamise kohana kasutatakse vanglaid. Kui vanglat ei ole võimalik kasutada, määratakse pikaajaline kinnipidamise koht KORKS § 154 lõike 4 alusel Vabariigi Valitsuse korraldusega (**punktid 3 ja 4**). Nii sõjavangide kinnipidamiseks kasutatavad vanglad kui muud pikaajalise kinnipidamise kohad peavad vastama GC III-s sätestatud nõuetele.

**Punktis 5** sätestatakse, et registreerimiskaart (ingl k *capture tag*) on Kaitseväe koostatud dokument, mis võimaldab sõjavangi tuvastada ja registreerida, pidada tema üle arvestust ning korraldada tema transportimist ja üleandmist. Registreerimiskaardile võib kanda sõjavangi teenistus- või identifitseerimisnumbri, kinnipidamise kuupäeva, kellaaja ja koha, sõjavangi üldandmed (sealhulgas tema nime, auastme, sünniaja ja kodakondsuse), samuti andmed riigi kohta, kelle relvajõududesse ta kuulub, ning andmed teda kinni pidanud üksuse kohta. Lisaks võib registreerimiskaardile märkida teabe sõjavangilt ära võetud varustuse ja dokumentide ning muude oluliste asjaolude kohta. Registreerimiskaardile kantavate andmete, vormi ja selle kehtestamist käsitletakse määruse §-is 12.

Käesoleva määruse tähenduses kasutatav registreerimiskaart on eraldiseisev paberkandjal dokument ning seda tuleb eristada GC III artiklis 17 nimetatud isikutunnistusest ja artiklis 70 nimetatud vangistuskaardist.

GC III artikli 17 lõike 3 järgi peab iga konfliktiosaline väljastama tema jurisdiktsiooni alla kuuluvatele isikutele, kes võivad sattuda sõjavangi, isikutunnistuse (ingl k *identity card*). See kohustus lasub isiku enda riigil ja dokument tuleb väljastada enne sõjavangi langemist, võimaluse korral juba rahuajal.[2] Isikutunnistus sisaldab vähemalt nime, auastet, sünniaega ja sõjaväelist isiku- või teenistusnumbrit. Dokument väljastatakse kahes eksemplaris ja seda tuleb nõudmisel näidata ning seda ei tohi sõjavangilt ära võtta. GC III artikli 70 järgi peab vangis hoidev riik võimaldama sõjavangil täita ja saata vangistamiskaarti (ingl k *capture card*) oma perekonnale ning CTAle. See kohustus tähendab, et riik peab tagama kaardi täitmiseks ja saatmiseks praktilise võimaluse. Tegemist ei ole riigi väljastatava isikutunnistusega, vaid sõjavangi koostatud teatega tema vangistamise, asukoha ja terviseseisundi kohta. Registreerimiskaart on eelkõige Kaitseväe kasutuseks mõeldud dokument, mille alusel on võimalik sõjavangi registreerida ja tema üle arvestust pidada kinnipeetavate, vahistatute, arestialuste ja kriminaalhooldusaluste andmekogus (edaspidi *vangiregister*) sõjavangide andmestikus.[3] Vangistusseaduse §-ides $5^2$ ja $5^3$ on sätestatud, milliseid andmeid saab vangiregistrisse kanda ning neid vajadusel edastada.

Sõjavangi staatuse määramine hõlmab kinnipeetud isiku õigusliku seisundi kontrollimiseks vajalikke toiminguid. Selle käigus hinnatakse, kas isik kuulub GC III artikli 4 punktides A või B nimetatud isikute hulka. Kui isiku õigus sõjavangi staatusele on kaheldav, tuleb arvestada ka GC III artikliga 5, mille kohaselt kohaldatakse isiku suhtes konventsiooni kaitset seni, kuni tema staatuse on kindlaks määranud pädev kohus (**punkt 6**).

Sõjavangina käsitletakse GC III artikli 4 punktides A ja B nimetatud isikuid. artiklis 4 on loetletud isikud, keda tuleb vangi langemise korral kohelda sõjavangina. Eelkõige on need konfliktiosalise relvajõudude liikmed, samuti nende relvajõudude koosseisu kuuluvate maakaitsevägede või vabatahtlike väeüksuste liikmed. Samuti muude maakaitsevägede ja vabatahtlike väeüksuste liikmed, sealhulgas organiseeritud vastupanuliikumistest osavõtjad, kes tegutsevad oma territooriumil või väljaspool seda, ka juhul, kui see territoorium on okupeeritud. Sellised maakaitseväed või vabatahtlike väeüksused, sealhulgas organiseeritud vastupanuliikumised, peavad vastama järgmistele nõuetele:

(a) neid juhib isik, kes vastutab oma alluvate eest;
(b) nad kannavad kindlaid kaugelt eristatavaid eraldusmärke;
(c) nad kannavad relvi avalikult;
(d) nad järgivad sõjapidamise seadusi ja tavasid.

Sõjavangi staatuse tuvastab lühiajalist kinnipidamist teostav asutus, juhindudes asutusesisestest dokumentidest ja muudest rahvusvahelistest juhistest (eelkõige NATO standarditest ja rahvusvahelise õiguse nõuetest).

---

[2] GC III, art 17 kommentaarid. – https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949/article-17/commentary/2020?activeTab=.
[3] Vangistusseadus, § $5^1$ lõige 1 punkt 8. – RT I, 11.07.2026, 67.

**Eelnõu §-ga 4** sätestatakse ülesanded sõjavangi lühiajalisel kinnipidamisel. Lühiajalist kinnipidamist korraldab Kaitsevägi (**lõige 1**).

**Lõikes 2** sätestatakse lühiajalist kinnipidamist korraldava asutuse ülesanded.

Kaitsevägi peab kinnipeetud isiku tuvastama ja koostama tema kohta registreerimiskaardi. GC III artikli 17 kohaselt on sõjavang kohustatud teatama üksnes oma perekonnanime, eesnimed, auastme, sünniaja ja teenistusnumbri või samaväärsed andmed. Sõjavangi ei tohi sundida avaldama muud teavet ning teabe saamiseks ei või kasutada füüsilist ega vaimset piinamist, ähvardamist, solvamist ega muud sundi. Küsitlemine peab toimuma sõjavangile arusaadavas keeles. Läbiotsimise käigus võetakse sõjavangilt ära relvad, laskemoon, sõjapidamisvahendid ja muud julgeolekut ohustavad esemed. Registreerimiskaart võimaldab sõjavangi registreerida, tema üle arvestust pidada ning korraldada tema transportimist ja üleandmist (**punkt 1**).

Kaitsevägi määrab kindlaks kinnipeetud isiku õigusliku staatuse ja hindab, kas isik vastab GC III artiklis 4 sätestatud sõjavangi tunnustele (**punkt 2**). Sõjavangi staatuse määramise eest vastutav üksus määratakse Kaitseväe sisemiste dokumentidega. Staatuse määramisega tehakse kindlaks, kas kinnipeetud isik on sõjavang, kategoriseerimisega aga liigitatakse sõjavang pärast tema staatuse määramist auastme, soo, terviseseisundi või muu asjakohase tunnuse alusel, et korraldada tema nõuetekohane paigutamine ja kohtlemine (**punkt 3**).

Kaitsevägi annab sõjavangile vajaduse korral esmaabi ja korraldab tema toimetamise tervishoiuteenuse osutaja juurde, kui vajalikku abi ei ole võimalik lühiajalises kinnipidamise kohas anda. Abi osutamisel lähtutakse sõjavangi terviseseisundist ja abivajaduse kiireloomulisusest. Sõjavangile tuleb tagada vajalik arstiabi sõltumata tema auastmest, kodakondsusest või muudest asjaoludest (**punkt 4**). Kui Kaitsevägi toimetab lühiajalise kinnipidamise raames sõjavangi haiglasse, osutatakse talle vältimatut abi tervishoiuteenuste korraldamise seaduse (edaspidi *TTKS*) § 6 alusel.

Lühiajalises kinnipidamise kohas tagab Kaitsevägi sõjavangi esmavajadused. Sõjavangile tuleb anda piisavas koguses toitu ja joogivett ning võimaldada kasutada tualetti, esmaseid hügieenivahendeid ja tagada pesemisvõimalus. Tagatavate tingimuste ulatus sõltub kinnipidamise kestusest ja tegelikest oludest, kuid need peavad igal juhul võimaldama sõjavangi inimväärset kohtlemist (**punkt 5**).

Kaitsevägi korraldab sõjavangide valve ning kaitseb neid GC III artiklite 13 ja 14 kohaselt vägivalla, väärkohtlemise, hirmutamise, solvangute ja avaliku uudishimu eest. Samuti tuleb vältida sõjavangi kujutiste või isikuandmete avaldamist viisil, mis kahjustab tema väärikust või võimaldab teda põhjendamatult avalikkusele eksponeerida (**punkt 6**). Pikaajalises kinnipidamise kohas korraldab sõjavangi valve vanglateenistus.

Sõjavangi asjade hoiulevõtmisel lähtutakse GC III artiklist 18. Sõjavangilt võetakse ära relvad, laskemoon, sõjaline varustus ja sõjalised dokumendid. Tema valdusesse peavad jääma isiklikud asjad, riietumiseks ja toitlustamiseks kasutatavad esemed ning isiklikuks kaitseks antud kiiver, gaasimask ja muud samalaadsed kaitsevahendid, isegi kui need kuuluvad sõjalise varustuse hulka. Samuti ei tohi ära võtta isikut tõendavat dokumenti, auastme- ja riigitunnuseid, aumärke

ja muid esemeid, millel on eelkõige isiklik või emotsionaalne väärtus. Raha võib hoiule võtta üksnes ohvitseri korraldusel ning pärast selle suuruse ja omaniku andmete registreerimist ning kviitungi väljastamist. Hoiule võetud raha ja esemed säilitatakse ning tagastatakse sõjavangile vangistuse lõppemisel (**punkt 7**).

Kaitsevägi vahetab pikaajalise kinnipidamise koha eest vastutava asutusega sõjavangi vastuvõtmiseks vajalikku teavet ning korraldab tema transpordi ja üleandmise. Teabevahetus hõlmab eelkõige sõjavangide arvu, nende isikuandmeid, terviseseisundist ja eeldatavat saabumisaega. Ülesanne tagab, et pikaajaline kinnipidamise koht saab sõjavangide vastuvõtmiseks õigel ajal valmistuda. Oluline on sealjuures, et Kaitseväe ja vanglateenistuse vahel toimuks kiire infovahetus. Vanglateenistus peab teatama esimesel võimalusel Kaitseväele, millisesse vanglasse sõjavangid tuleb transportida ja üle anda (**punkt 8**).

Kaitsevägi tutvustab sõjavangile talle arusaadavas keeles tema õigusi ja kohustusi ning lühiajalise kinnipidamise koha reegleid. Selgitused peavad olema esitatud viisil, mis võimaldab sõjavangil neist tegelikult aru saada ja oma käitumist vastavalt korraldada. Vajaduse korral kasutatakse tõlgi abi või kirjalikke materjale sõjavangile arusaadavas keeles (**punkt 9**).

**Punktis 10** sätestatakse Kaitseväe ülesandena kanda sõjavangi kohta käivaid andmeid vangistusseaduse §-s $5^1$ nimetatud registrisse (sõjavangide andmestikku). Andmete eelnev registrisse kandmine lihtsustab sõjavangi üleandmist vanglateenistusele ning kiirendab tema registreerimist ja vastuvõtmist pikaajalises kinnipidamise kohas.

**Eelnõu §-ga 5** sätestatakse vanglateenistuse ja Kaitseväe ülesanded sõjavangide pikaajalisel kinnipidamisel. Vanglas korraldab pikaajalist kinnipidamist vanglateenistus. Kaitsevägi ei korralda pikaajalist kinnipidamist, küll aga täidab ülesandeid, mis on vajalikud sõjavangide üleandmiseks või transpordi korraldamiseks, näiteks haiglasse, kui sõjavangi terviseseisundist tulenevalt ei ole võimalik talle tervishoiuteenuseid vanglas osutada (**lõige 1**).

Vanglateenistus võtab sõjavangi pikaajalisse kinnipidamise kohta vastu Kaitseväe koostatud sõjavangide nimekirja ja registreerimiskaardi alusel. Nimekiri võimaldab kontrollida üleantavate sõjavangide arvu ja isikuid, registreerimiskaart aga sisaldab konkreetse sõjavangi vastuvõtmiseks ja edasiseks kinnipidamiseks vajalikku teavet. Vastuvõtmisel kontrollitakse üleantavate isikute ja dokumentide vastavust (**lõige 2 punkt 1**).

Vanglateenistus kannab pikaajalise kinnipidamise ajal kogutud andmed vangiregistri sõjavangide andmestikku. Andmete koosseis tuleneb vangistusseaduse § $5^3$ lõikest $1^2$ ning hõlmab muu hulgas sõjavangi paiknemist, liigutamist kinnipidamise kohtade vahel, terviseseisundit ja selle muutmist, distsiplinaarkaristusi, suhtlust ja töötamist puudutavaid andmeid. Andmete registreerimine võimaldab pidada sõjavangi kinnipidamise üle terviklikku arvestust ja edastada vajalikku teavet asjaomastele riigisisestele asutustele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele kooskõlas GC III nõuetega (**lõige 2 punkt 2**).

Vanglateenistus võtab hoiule esemed, mida sõjavangil ei ole lubatud kinnipidamise kohas enda valduses hoida. Arvestada tuleb ka Kaitseväe poolt varem hoiule võetud esemete ja nende kohta koostatud dokumentidega. Esemete hoiulevõtmisel järgitakse GC III artiklit 18, mille kohaselt peavad sõjavangi valdusesse üldjuhul jääma tema isiklikud asjad, riietumiseks ja

toitlustamiseks kasutatavad esemed, isiklikud kaitsevahendid, isikut tõendavad dokumendid, auastme ja kodakondsuse tunnused, teenetemärgid ning isikliku või emotsionaalse väärtusega esemed. Raha ja esemete hoiulevõtmisel tuleb järgida GC III artiklis 18 sätestatud põhimõtteid (**lõige 2 punkt 3**).

Vanglateenistus tutvustab sõjavangile talle arusaadavas keeles tema õigusi ja kohustusi ning kinnipidamise koha reegleid. Säte rakendab GC III artiklit 41, mille kohaselt tuleb sõjavangide käitumist käsitlevad eeskirjad, korraldused ja teated teha neile teatavaks keeles, millest nad aru saavad. Vajaduse korral kasutatakse tõlgi abi või kirjalikke tõlkematerjale (**lõige 2 punkt 4**).

Sõjavangid eraldatakse vangidest, vahistatutest ja teistest kinnipidamise kohas viibivatest isikutest. Eraldamise eesmärk on tagada sõjavangide kohtlemine nende rahvusvahelisest õiguslikust seisundist lähtudes ning vältida teiste kinnipeetud isikute suhtes kohaldatava kinnipidamisrežiimi automaatset laiendamist sõjavangidele. Sõjavangide omavahelisel paigutamisel tuleb arvestada ka GC III nõuetega, mis käsitlevad muu hulgas sugu, auastet ja terviseseisundit (**lõige 2 punkt 5**).

Vanglateenistus tagab vanglas GC III nõuetele vastavad eluolu, toitlustuse, riietuse ja hügieenitingimused. GC III artiklid 25 kuni 27 käsitlevad sõjavangide majutust, toitlustust ja riietust ning artiklid 28 ja 29 söögikohtade, hügieeni ja haiguste ennetamist. Tingimused peavad säilitama sõjavangide tervise ja inimväärikuse ning arvestama nende vajadusi, kinnipidamise kestust ja sõltuvalt asjaoludest ka ilmastikuolusid (**lõige 2 punkt 6**).

Sõjavangile töötamisvõimaluse korraldamisel tuleb arvestada GC III artiklitega 49 kuni 57. Töö peab vastama sõjavangi terviseseisundile, vanusele, soole ja auastmele ning selle tingimused ei või olla ohtlikud ega alandavad. Ohvitsere ei või tööle kohustada, kuid neile võib nende taotlusel pakkuda sobivat tööd. Allohvitsere võib kohustada tegema üksnes järelevalvelist tööd, välja arvatud juhul, kui nad ise taotlevad muud sobivat tööd. Sõdurite puhul võimaldab GC III teatud tingimustel rakendada ka töökohustust (**lõige 2 punkt 7**).

Vanglateenistus võimaldab sõjavangile kirjavahetuse ja võimaluse korral telefonikõned ning juurdepääsu uudistele ja muule võimaldatud teabele. GC III artiklid 70 ja 71 reguleerivad sõjavangi õigust teatada vangistamisest ning saata ja saada kirju ja kaarte. Telefonikõnesid GC III sõnaselgelt ei nõua, kuid neid võib võimaldada täiendava suhtlusvahendina. Suhtlust võib kontrollida või piirata üksnes õigusaktis sätestatud alusel ning julgeoleku tagamiseks vajalikus ja proportsionaalses ulatuses (**lõige 2 punkt 8**). Sõjavangi kirjavahetust võib GC III artikli 76 kohaselt kontrollida, kuid kontroll tuleb teha võimalikult kiiresti. Kirjavahetuse ajutine peatamine on lubatud üksnes sõjalistel või poliitilistel põhjustel ja võimalikult lühikeseks ajaks. Kirjavahetust ei tohi piirata distsiplinaarkaristusena ning tagada tuleb vähemalt GC III artiklis 71 sätestatud kirjade ja kaartide saatmise miinimum. Telefonikõnede kasutamisele võib kehtestada julgeoleku tagamiseks vajalikke tingimusi ja piiranguid.

Vanglateenistus tagab kinnipidamise kohas valve ja julgeoleku. Selle ülesande täitmisel tuleb vältida sõjavangi põgenemist, säilitada kinnipidamise kohas kord ning kaitsta sõjavange vägivalla ja muude ohtude eest. KORKS § 154 lõike 4 kohaselt võib sõjavangi pikaajalisel kinnipidamisel kohaldada tema suhtes vangistusseaduses sätestatud kinnipeetava suhtes kohaldatavaid julgeoleku tagamise meetmeid, kui need ei ole vastuolus GC III nõuetega. GC

III artikli 42 kohaselt on relva kasutamine sõjavangi, eelkõige põgeneva või põgeneda püüdva sõjavangi vastu äärmuslik abinõu, millele peab alati eelnema olukorrale vastav hoiatus. Julgeolekumeetmed peavad olema vajalikud, proportsionaalsed ja kooskõlas sõjavangide inimliku kohtlemise põhimõttega (**lõige 2 punkt 9**).

Vanglateenistus võimaldab sõjavangil täita GC III artiklis 70 nimetatud vangistuskaarti ja võimaldab selle edastamise. Kaart võimaldab sõjavangil teavitada oma perekonda ja GC III artiklis 123 nimetatud keskset sõjavangide informatsiooniagentuuri (CTA) enda vangistamisest, aadressist ja terviseseisundist. Kaardi peab saama sõjavang täita kohe pärast vangistamist või hiljemalt ühe nädala jooksul pärast kinnipidamise kohta saabumist, samuti haigestumise, haiglasse paigutamise või teise kinnipidamise kohta üleviimise korral (**lõige 2 punkt 10**).

**Lõikes 3** sätestatakse Kaitseväe ülesanded sõjavangi pikaajalise kinnipidamise ajal. Kuigi pikaajalist kinnipidamist korraldab vanglateenistus, jäävad Kaitseväele sõjavangi üleandmise, distsiplinaarmenetluse ja transpordiga seotud ülesanded.

Kaitsevägi annab sõjavangi vanglateenistusele üle sõjavangide nimekirja ja registreerimiskaardi alusel. Koos sõjavangiga antakse üle tema vastuvõtmiseks, paigutamiseks ja kohtlemiseks vajalik teave, temalt hoiule võetud asjad ning nende hoiulevõtmist kajastavad dokumendid (**punkt 1**).

Sõjavangi suhtes viib distsiplinaarmenetluse läbi Kaitsevägi. KORKSi § 156 kohaselt kohaldatakse sõjavangi distsiplinaarvastutusele kaitseväeteenistuse seaduse 10. peatükis sätestatut ulatuses, milles see ei ole vastuolus GC III nõuetega. Menetluses tuleb seega arvestada ka GC III artiklites 82 kuni 98 sätestatud distsiplinaarvastutuse aluste, menetluslike tagatiste ning lubatud karistuste ja nende täideviimise nõuetega. Vanglateenistus edastab Kaitseväele menetluse läbiviimiseks vajaliku teabe ja võimaldab menetlustoiminguid kinnipidamise kohas teha (**punkt 2**).

Kaitsevägi korraldab sõjavangi transportimise raviasutusse ja tema ümberpaigutamise teise pikaajalisse kinnipidamise kohta. Korraldamine hõlmab transpordi kavandamist ja koordineerimist, vajaliku teabe vahetamist ning transpordi nõuetekohaseks läbiviimiseks vajalike tegevuste ja ressursside koondamist. Transpordil tuleb arvestada sõjavangi terviseseisundi ning julgeolekuvajadustega (**punkt 3**).

Kaitsevägi maksab sõjavangile palgaavanssi, võttes arvesse GC III artiklis 60 sätestatud tingimusi (**punkt 4**). Vastavalt GC III artikli 60 lõikele 1 maksab vangis hoidev riik iga kuu kõigile sõjavangidele palgaavanssi, mille suurus määratakse järgmiste summade ümberarvutamise teel vangis hoidva riigi vääringusse:
I kategooria: auastmelt seersandist alamalseisvad sõjavangid – kaheksa Šveitsi franki;
II kategooria: seersandid ja teised allohvitserid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – kaksteist Šveitsi franki;
III kategooria: auastmelt majorist alamalseisvad ohvitserid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – viiskümmend Šveitsi franki;
IV kategooria: majorid, kolonelleitnandid ja kolonelid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – kuuskümmend Šveitsi franki;

V kategooria: kindralid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – seitsekümmend viis Šveitsi franki.

GC III järgi võivad asjaomased konfliktiosalised erikokkuleppega ka muuta nimetatud kategooriate sõjavangide palgaavansi suurust. Kui GC III artikli 60 lõikes 1 nimetatud summad on liiga suured, võrreldes vangis hoidva riigi relvajõudude liikmete palkadega või kui see põhjustab vangis hoidvale riigile raskusi, siis kuni eelpool nimetatud summade muutmise erikokkuleppe sõlmimiseni riigiga, kellest sõjavangid sõltuvad, võib vangis hoidev riik toimida konventiooni järgi ka järgnevalt:
(a) jätkata esimeses lõikes nimetatud summade märkimist sõjavangide hoiuarvetele;
(b) piirata ajutiselt palgaavansist sõjavangidele isiklikuks kasutamiseks antavat summat mõistlikult, kuid see peab I kategooria[4] sõjavangide puhul olema vähemalt sama suur kui summa, mida vangis hoidev riik maksab oma relvajõudude liikmetele.

Kui ettenähtud väljamakse tekitaks kinnipidavale riigile tõsiseid rahalisi raskusi, võib riik ajutiselt piirata summat, mille sõjavang saab kohe kasutada. Konventsioon ei sätesta sellisele ajutisele piirangule konkreetset päevades väljendatud ülempiiri. Piirang peab siiski jääma ajutiseks. Kõigi piirangute põhjused tuleb viivitamatult teatada teisele konfliktiosalisele, kaasates selleks vajadusel ICRC.

**Eelnõu §-ga 6** sätestatakse nõuded lühiajalisele kinnipidamise kohale ja koha määramise kord. Regulatsiooni eesmärk on võimaldada Kaitseväel valida sõjavangide ajutiseks kinnipidamiseks julgeolekuolukorrale vastav koht, tagades samal ajal sõjavangide inimliku kohtlemise ja GC III nõuete järgimise.

Lühiajalise kinnipidamise koha määrab Kaitseväe struktuuriüksuse ülem, kellel on vajalik ülevaade olukorrast, kasutatavast taristust ja julgeolekuvajadustest. Koha määramisel peab struktuuriüksuse ülem hindama selle sobivust ning võimalust täita GC III ja käesolevas määruses sätestatud nõudeid (**lõige 1**). Lühiajalise kinnipidamise kohana võib kasutada Kaitseväe territooriumil asuvat hoonet, ruumi või rajatist, selleks kohandatud ajutist rajatist või välitingimustes asuvat ala. Vajaduse korral võib Kaitsevägi kasutada ka muud sobivat kohta. Koha valikul ei ole määrav selle tavapärane kasutusotstarve, vaid võimalus tagada määruses sätestatud kinnipidamistingimused.

**Lõikes 2** sätestatakse lühiajalisele kinnipidamise kohale esitatavad miinimumnõuded. Kinnipidamise kohas peab olema võimalik korraldada sõjavangide valve ja kaitsta neid vägivalla, väärkohtlemise, hirmutamise, solvamise ning avaliku uudishimu eest. Nõuded lähtuvad GC III artiklist 13, mille kohaselt tuleb sõjavange alati inimlikult kohelda ning kaitsta vägivalla, hirmutamise, solvangute ja avaliku uudishimu eest. Mehed ja naised paigutatakse eraldi ning vajaduse korral eraldatakse haiged ja haavatud sõjavangid teistest sõjavangidest. Samuti peab kinnipidamise kohas olema võimalik hinnata sõjavangi terviseseisundit, anda talle esmaabi ja korraldada vajaduse korral tema toimetamine tervishoiuteenuse osutaja juurde. Need nõuded võimaldavad arvestada sõjavangide terviseseisundi, soo ja muude kaitsevajadustega. Inimväärsete tingimuste ja esmavajaduste tagamine tähendab, et sõjavangile tuleb anda

[4] I kategooria sõjavang on auastmelt seersandist alamalseisev sõjavang, vt rohkem GC III artikkel 60. – RT II 1999, 19, 117.

vähemalt piisavalt toitu ja joogivett ning võimaldada kasutada tualetti, esmaseid hügieenivahendeid, pesemisvõimalust ja ilmastikule vastavat kaitset. Tingimuste hindamisel arvestatakse kinnipidamise kestust, sõjavangide arvu, ilmastikuolusid ja relvakonflikti olukorda, kuid need asjaolud ei õigusta sõjavangi ebainimlikku või alandavat kohtlemist.

**Eelnõu §-ga 7** sätestatakse nõuded sõjavangide pikaajalisele kinnipidamise kohale. KORKS § 154 lõike 4 kohaselt kasutatakse sõjavangide pikaajaliseks kinnipidamiseks üldjuhul vanglaid. KORKS § 154 lõike 3 alusel vastutab Justiits- ja Digiministeerium sõjavangide pikaajalise kinnipidamise korraldamise eest. Justiits- ja Digiministeerium võimaldab sõjavangide pikaajaliseks kinnipidamiseks kasutada vanglate taristut. Justiits- ja Digiministeerium vastutab sõjavangide pikaajalise kinnipidamise korraldamise eest, sealhulgas rakendab vanglateenistust sõjavangide kinnipidamisel ning tagab, et vanglad vastaksid GC III nõuetele (**lõige 1**).

Vanglate kasutamine pikaajalise kinnipidamise kohana võimaldab võtta kasutusele olemasoleva turvatud territooriumi, majutusruumid, sanitaarruumid ja pesemisvõimalused, toitlustuse, tervishoiuteenuse osutamiseks sobivad ruumid, sidevahendid ning valve. Samuti on vanglates olemas vajalik personal sõjavangide vastuvõtmiseks, registreerimiseks, nende asjade hoiulevõtmiseks, igapäevase elukorralduse tagamiseks ja julgeoleku hoidmiseks. Olemasoleva taristu kasutamine võimaldab luua suure hulga sõjavangide pikaajaliseks kinnipidamiseks vajaliku võime kiiremini ja väiksema ressursikuluga kui uue sõjavangilaagri rajamine.

**Lõikes 2** sätestatakse kasutatavate vanglate määramise kord ja sellest teavitamine. Pikaajalise kinnipidamise korraldamise eest vastutav minister või tema volitatud isik määrab sõjavangi kinnipidamiseks kasutatava vangla ning teavitab sellest esimesel võimalusel Kaitseministeeriumit ja Kaitseväge.

**Lõikes 3** sätestatakse kohustus tagada vangla kasutamisel sõjavangile määruse ja GC III nõuetele vastavad kinnipidamistingimused. Tagada tuleb muu hulgas nõuetekohane majutus, toitlustus, riietus, hügieen ja arstiabi ning võimalused liikumiseks, õues viibimiseks, suhtlemiseks ja usuliste kohustuste täitmiseks. Samuti tuleb tagada sõjavangide eraldatus teistest kinnipeetavatest. Kohustus hõlmab nii kinnipidamise koha ettevalmistamist kui ka nõuetekohaste tingimuste säilitamist kogu kinnipidamise vältel. Samuti peab kinnipidamist teostav personal olema teadlik käesolevas määruses sätestatud nõuetest ning sõjavangi kinnipidamise põhimõtetest, mis on sätestatud GC III-s.

**Lõikes 4** sätestatakse, et pikaajaline kinnipidamise koht allub ohvitseri auastmega isikule. Iga sõjavangide laager peab vahetult alluma vangis hoidva riigi regulaarväe vastutavale ohvitserile (GC III artikkel 39). Nõue kehtib nii vanglas kui ka muus pikaajalises kinnipidamise kohas. Ohvitser vastutab konventsiooni nõuete tundmise ja rakendamise eest ning tagab, et kinnipidamise koha personal ja valvurid neid tunnevad ja järgivad. Selleks peavad kinnipidamise koha ülemal olema teadmised GC III põhimõtetest, mida ta oskab sõjavangi kinnipidamisega seotud ülesannete täitmisel rakendada.

**Lõikes 5** sätestatakse muule pikaajalisele kinnipidamise kohale kui vanglale esitatavad nõuded viitega GC III asjaomastele artiklitele. Nõuded puudutavad eelkõige kinnipidamise koha asukohta, ruume ja taristut. Kinnipidamise korraldamise ja sõjavangide kohtlemise nõuded tulenevad määruse teistest sätetest ning GC III artiklitest (näiteks artiklist 126 tulenev kohustus

võimaldada Rahvusvahelise Punase Risti Komitee esindajatel kinnipidamise kohta külastada ja sõjavangidega vestelda).

Kui vanglaid ei ole võimalik pikaajalise kinnipidamise kohana kasutada, tuleb arvestada muu kohaga, mis määratakse Vabariigi Valitsuse korraldusega. See võib aga tähendada, et valitud kohas puuduvad sõjavangide kinnipidamiseks sobivad ruumid ja taristu ning need tuleb enne koha kasutuselevõttu või selle kasutamise ajal rajada, kohandada või hankida, et viia kinnipidamise koht kooskõlla GC III nõuetega (**lõige 6**). See võib hõlmata:

- Madratseid, tekke, patju ja voodipesu (GC III artikkel 25);
- Söömiseks nõusid ja söögiriistu, vajadusel söögitegemiseks vajalikke seadmeid (GC III artikkel 26). Sealjuures peab olema tagatud joogivee kättesaadavus;
- Ilmastikule vastava riietuse olemasolu (GC III artikkel 27);
- Hügieenitarbeid ja pesemisvahendeid (GC III artikkel 29).

Vajalike ruumide ja varustuse vajadus sõltub Vabariigi Valitsuse korraldusega pikaajalise kinnipidamise kohaks määratavast kohast, selle olemasolevast taristust ning seal kinni peetavate sõjavangide arvust. Nendest asjaoludest sõltub, milliseid ruume ja millises mahus varustust on sõjavangide kinnipidamiseks vaja. Seetõttu ei kehtestata määruses kõigile võimalikele kinnipidamiskohtadele ühesugust ruumide ja varustuse loetelu.

**Eelnõu §-ga 8** sätestatakse nõuded sõjavangi eraldamisele pikaajalises kinnipidamise kohas.

**Lõikes 1** sätestatakse kohustus eraldada vanglas sõjavangid teistest kinnipeetud isikutest. Eraldamist tuleb arvestada nii ruumide kasutamise kui ka sõjavangide liikumise ja igapäevategevuste korraldamisel. Eraldamine on oluline, sest sõjavange ei hoita kinni karistamise eesmärgil, samuti selleks, et hoida ära tavavangide ja sõjavangide vahelisi konflikte.

Sõjavangidele tagatakse teistest kinnipeetud isikutest eraldi magamisruumid, et võimaldada nende eristaatusele vastavat kohtlemist (**lõige 2**). Sõjavange ei tohi kohelda samaväärselt tavavangidega, vaid neile tuleb tagada nende sõjaline väärikus ja au. Seetõttu tuleb tagada nende eraldatus ning erikohtlemine. Pikaajalise kinnipidamise korral võib tekkida olukordi, kus sõjavangide suhtes on vajalik rakendada julgeoleku tagamise meetmeid, eelkõige elu ja tervise, kaitseks. Seejuures tuleb jätkuvalt arvestada, et meetmete kohaldamine ei oleks vastuolus Genfi III konventsioonist tulenevate nõuetega ega sõjavangide eristaatusega.

Meeste ja naiste eraldi magamisruumide nõue tuleneb GC III artiklist 25. Auastme alusel eraldi paigutamine lähtub GC III artiklites 44 ja 45 ette nähtud ohvitseride ning teiste sõjavangide auastme ja vanuse arvestamist. Terviseseisundist lähtuv eraldamine võimaldab vältida nakkushaiguste levikut ning tagada vajalikud ravitingimused. GC III artikli 30 kohaselt tuleb vajaduse korral ette näha eraldusruumid nakkushaiguste ja psüühikahäiretega sõjavangidele

**Lõikes 3** sätestatakse erand lõikest 1, mille kohaselt saab ka muude nimetamata tunnuste alusel sõjavange eraldi paigutada. See peab olema vajalik kinnipidamise koha või riigi julgeoleku tagamiseks või sõjavangi enda või teiste isikute kaitseks. Sealjuures ei tohi eraldamine kujutada endast karistusmeedet. Meede peab olema vajalik ja proportsionaalne ning selle põhjendatust

tuleb asjaolude muutumisel uuesti hinnata. Eraldi paigutamine ei tähenda iseenesest üksikvangistust ega anna alust piirata sõjavangi õigusi rohkem, kui ohu vältimiseks vajalik.

**Eelnõu §-ga 9** sätestatakse julgeoleku tagamise meetmed. **Lõikes 1** sätestatakse sõjavangi ja tema kasutuses oleva ruumi läbiotsimise, liikumisvabaduse piiramise ning muude julgeolekumeetmete kohaldamise võimalus. Meetmete eesmärk on ennetada põgenemist, leida keelatud või ohtlikke esemeid ning kaitsta sõjavangi, teisi kinnipeetavaid ja personali. KORKS § 154 lõike 4 kohaselt võib sõjavangi pikaajalisel kinnipidamisel kohaldada vangistusseaduses sätestatud julgeoleku tagamise meetmeid üksnes ulatuses, milles need ei ole vastuolus GC III nõuetega. Iga meetme kohaldamisel tuleb hinnata selle vajalikkust ja proportsionaalsust ning valida eesmärgi saavutamiseks sobiv võimalikult vähe piirav abinõu. Liikumisvabaduse piiramisel tuleb arvestada GC III artikliga 21, mis ei võimalda kasutada pidevat suletud ruumis või kambris hoidmist üldise julgeolekumeetmena.

**Lõikes 2** käsitletakse erivahendite, teenistusrelvade ja ohjeldusmeetmete kasutamist sõjavangi ning personali kaitseks. Nende kasutamise õiguslik alus peab tulenema seadusest ning olema konkreetse ohu tõrjumiseks vajalik ja proportsionaalne. Vahendit ega meedet ei tohi kasutada karistamiseks, hirmutamiseks ega sõjavangi alandamiseks. GC III artikli 42 kohaselt on relva kasutamine sõjavangi vastu äärmuslik abinõu, millele peab alati eelnema olukorrale vastav hoiatus.

**Lõikes 3** sätestatakse sõjavangi kohustus järgida kinnipidamise koha sisekorraeeskirja, et tagada kinnipidamise kohas kord ning sõjavangide ja personali turvalisus. Kohustus seondub GC III artikliga 82, mille kohaselt allub sõjavang vangis hoidva riigi relvajõududes kehtivatele seadustele, eeskirjadele ja korraldustele, järgides konventsioonist tulenevaid piiranguid. Sisekorraeeskirja rikkumise korral võib algatada distsiplinaarmenetluse, rikkumine ei anna aga alust vahetu sunni kasutamiseks. GC III artikli 41 kohaselt tuleb sisekorraeeskiri ja sõjavangile antavad korraldused teha talle teatavaks keeles, millest ta aru saab.

**Eelnõu §-ga 10** sätestatakse sõjavangi transpordi korraldamine. Sõjavangide transport hõlmab nende toimetamist lühiajalisest kinnipidamise kohast pikaajalisse kinnipidamise kohta ning vajaduse korral haiglasse või teise kinnipidamise kohta.

Sõjavangide transpordi korraldamise eest vastutab Kaitsevägi. Ülesanne tuleneb KORKS § 154 lõikest 2, mille kohaselt korraldab Kaitseministeerium sõjavangide transporti ja vastutab sellega seotud tegevuste eest. Korraldamine hõlmab transpordi kavandamist ja koordineerimist, vajaliku teabe vahetamist, transpordivahendi ja marsruudi valimist, valve tagamist ning transpordi nõuetekohaseks läbiviimiseks vajalike tegevuste ja ressursside koondamist. Transpordi korraldamine ei tähenda, et Kaitsevägi peab kõik transpordiga seotud toimingud ise tegema, kuid Kaitsevägi peab omama transpordi kohta vajalikku teavet ning tagama transpordi koordineerimise, kaasates selleks vajadusel teisi asutusi (**lõige 1**).

Enne transpordi alustamist teatab Kaitsevägi vanglateenistusele sõjavangide eeldatava saabumisaja. Teavitamine võimaldab vanglateenistusel valmistuda sõjavangide vastuvõtmiseks, korraldada vajalik personal ning arvestada sõjavangide terviseseisundist või julgeolekust tulenevate vajadustega (**lõige 2**).

Transportimise ajal tuleb tagada sõjavangide turvalisus ja valve (**lõige 3**). Lisaks GC III artiklite 20 ja 46 kohaselt tuleb sõjavangide evakueerimisel ja üleviimisel tagada inimlikud tingimused ning vältida nende põhjendamatut ohustamist. Haiget või haavatud sõjavangi ei tohi transportida, kui see võib tema terviseseisundist tulenevalt ohustada tema elu või tervist. Erand on lubatud juhul, kui sõjavangi senisesse asukohta jätmine põhjustaks talle suurema ohu ja transportimine on tema ohutuse tagamiseks vältimatult vajalik. Enne transportimist tuleb võimaluse korral hinnata sõjavangi terviseseisundit. Säte ei eelda tervishoiutöötaja osalemist igal transpordil, kuid vajaduse korral tuleb tagada sõjavangi terviseseisundile vastav abi või meditsiiniline järelevalve (**lõige 4**).

**Eelnõu §-ga 11** sätestatakse sõjavangi kinnipidamisega seotud ülesandeid täitvate isikute teadmiste nõue. Selle eesmärk on tagada, et sõjavangiga kokku puutuv personal tunneb tema õigusi ja kohtlemise nõudeid ning oskab neid oma ülesannete täitmisel järgida. Sõjavangi kinnipidamist korraldav asutus tagab, et kinnipidamisega seotud ülesandeid täitev isik on läbinud asjakohase väljaõppe või koolituse, mille käigus on ta omandanud lõikes 1 nimetatud teadmised (**lõige 2**).

Väljaõpet võib korraldada erinevates õppevormides. Näiteks võib Kaitsevägi korraldada oma personalile vajaliku väljaõppe ning vanglaametnike ettevalmistamisel saab kasutada Sisekaitseakadeemia tasemeõpet ja täienduskoolitusi. Õppe korraldamisel võivad asutused ja õppeasutused teha koostööd ning kaasata erialaspetsialiste, sealhulgas Kaitseväe Akadeemiast. Määruse jõustumisel tuleb hinnata olemasolevate õppekavade ja koolitusprogrammide vastavust selles sätestatud nõuetele ning neid vajaduse korral täiendada. Väljaõpe tuleb kavandada ja korraldada juba rahuajal, et sõjavangide kinnipidamise vajaduse tekkimisel oleks personal valmis oma ülesandeid nõuetekohaselt täitma. Iga asutus hindab oma personali koolitusvajadust ning määrab ülesannetest ja varasemast ettevalmistusest lähtudes õppe sisu, mahu ja korralduse.

**Eelnõu §-is 12** sätestatakse nõuded sõjavangi üle arvestuse pidamisele.

Sõjavangi andmed ning tema kinnipidamise aeg ja koht kantakse vangistusseaduse §-s $5^1$ nimetatud vangiregistri sõjavangide andmestikku. Elektrooniline registreerimine võimaldab pidada sõjavangide üle ühtset arvestust, tagada vajaliku teabe kättesaadavuse Kaitseväele ja vanglateenistusele ning toetada teabe edastamist asjaomastele riigisisestele asutustele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele kooskõlas GC III nõuetega.

Sõjavangide kohta vormistatakse registreerimiskaart paberkandjal, mille täidab lühiajalist kinnipidamist teostanud Kaitseväe üksus (**lõige 2**). Paberkandjal registreerimiskaarti võimaldab sõjavangi tuvastada ning tema kinnipidamist, transportimist ja üleandmist dokumenteerida ka juhul, kui puudub juurdepääs vangiregistrile.

Registreerimiskaardi vormi kehtestab Kaitseväe juhataja või tema volitatud isik. Vorm on Kaitseväe töökorraldusliku dokument, mis võimaldab seda vajaduse korral kohandada vastavalt NATO juhenditele ja standarditele (**lõige 3**).

**Lõikes 4** sätestatakse minimaalsed andmed, mida kantakse registreerimiskaardile. Registreerimiskaardile võib kanda ka muid vangistusseaduse § $5^3$ lõikes $1^2$ nimetatud andmeid, kui see on vajalik sõjavangi kinnipidamise korraldamiseks.

**Eelnõu §-ga 13** sätestatakse nõuded sõjavangi töötamisele ja töötasu maksmisele.

Sõjavangilt võib konventsioonis sätestatud tingimustel ja piirides nõuda pikaajalise kinnipidamise koha toimimiseks vajalike tööde tegemist. Sõjavangile võib pakkuda muud tööd vastavalt vangla või muu kinnipidamise koha võimalustele (**lõige 1**). Kinnipidamise koha toimimiseks vajalikud tööd võivad olla näiteks toidu valmistamine ja jagamine, nõude pesemine, heakorra ja koristamisega seotud ülesanded ning jõukohased ehitus- ja remonditööd. Selliste tööde tegemist võimaldab GC III artikkel 50, mis käsitleb muu hulgas kinnipidamise koha haldamise, ülesseadmise või korrashoiutöid.

Sõjavangi tööle määramisel arvestatakse tema terviseseisundit, vanust, sugu, auastet ja füüsilist võimekust ning sõjavangi kohtlemise 12. augusti 1949 Genfi (III) konventsioonis sätestatud töö- ja puhkeaja reegleid (**lõige 2**). GC III artikli 49 kohaselt peab töö vastama sõjavangi terviseseisundile, vanusele, soole, auastmele ja arvestama sõjavangi kehalisi võimeid. Sealjuures ei või ohvitsere tööle kohustada ning allohvitsere võib kohustada üksnes järelevalvetööde tegemisse. Tööaja ja puhkeaja korraldamisel järgitakse GC III artiklist 53 tulenevaid nõudeid ja põhimõtteid:

- sõjavangide päevane tööaeg, sealhulgas tööle minekuks ja töölt tulekuks kuluv aeg, ei või olla liiga pikk ega mingil tingimusel pikem kui sama piirkonna tsiviiltöötajatel, kes on vangis hoidva riigi kodanikud ja teevad sama tööd;
- sõjavangidele tuleb tööpäeva keskel lubada vähemalt tunniajaline puhkeaeg ja kui vangis hoidva riigi töötajatele ettenähtud puhkeaeg on pikem, peab see puhkeaeg olema sama pikk;
- sõjavangidele tuleb võimaldada iganädalast puhkust pikkusega kakskümmend neli järjestikust tundi, eelistatavalt pühapäeval või sõjavangide päritolumaa puhkepäeval;
- sõjavangile antakse ühe aasta töötanud kaheksa järjestikuse päeva pikkune puhkus, mille jooksul tuleb talle maksta töötasu;
- tööaeg ei või pikeneda muude töömeetodite, nagu tükitöö, kasutamise korral.

Sõjavangile maksab töötasu kinnipidamist korraldav asutus, lähtudes sõjavangide kohtlemise 12. augusti 1949 Genfi (III) konventsiooni artiklis 62 sätestatud nõuetest. Töötasu kulud kannab asutus, füüsiline isik või eraõiguslik juriidiline isik, kelle heaks sõjavang töötab (**lõige 3**). GC III artikkel 57 võimaldab sõjavangil töötada nii füüsilise isiku kui ka eraõigusliku juriidilise isiku heaks. Sõltumata sellest, kas sõjavang töötab kinnipidava riigi, muu avaliku asutuse või eraõigusliku juriidilise või füüsilise isiku heaks, maksab talle GC III artikli 62 kohaselt töötasu kinnipidamist korraldav asutus. Tööandjaga võib kokku leppida töötasuga seotud kulude katmise, kuid see ei vabasta kinnipidamist korraldavat asutust töötasu maksmise kohustusest.

**Eelnõu §-is 14** sätestatakse sõjavangile arstiabi ja tervishoiuteenuste osutamine.

Genfi III konventsiooni artikli 30 alusel tuleb tagada sõjavangidele vangilaagris vajalik arstiabi. Igas laagris peab olema haigla, kus sõjavangide eest vajalikul määral hoolitsetakse ja neid kohaselt toitlustatakse. Lisaks tuleb sõjavangile vajaduse korral tagada vajalik eraldatus

nakkus- ja vaimuhaigetest. Sealjuures tuleb sõjavange hoidval riigil endal tasuda ravikulud ning kulutused sõjavangide tervise hoidmiseks vajalikele seadmetele, ravimitele, meditsiinivahenditele ning tagama tervishoiupersonali (**lõige 1**).

Sõjavangidele tuleb teostada vähemalt kord kuus arstlik läbivaatus (**lõige 2**), mille raames kontrollitakse ka sõjavangi kehakaalu. Eesmärk on jälgida sõjavangide üldist terviklikku seisundit, toitumust ja puhtust ning avastada nakkushaigusi, eriti tuberkuloosi, malaariat ja suguhaigusi.

Tervishoiuteenuste korraldamine toimub KORKS § 157 järgi Sotsiaalministeeriumi ja selle valitsemisala asutuste, täpsemalt Tervisekassa kaudu. Alates 2024. aastast vastutab Tervisekassa VangS §-de 49 ja 52 järgi tervishoiuteenuste osutamise eest vanglas. Vangistusseaduses on regulatsioon tavavangidele, mistõttu toimub vanglatesse paigutatud sõjavangidele teenuse osutamine samadel tingimusel. Muude kinnipidamise kohtade kasutamine ja sinna sõjavangide paigutamine otsustatakse relvakonflikti ajal Vabariigi Valitsuse korraldusega, milles arvestatakse muu pikaajalise kinnipidamise koha eripärasid ja riigieelarvelisi võimalusi teenuse osutamiseks. Alternatiivses asukohas vajaliku tervishoiuteenuse osutamise tegevusloa olemasolu ja tingimused lahendatakse samuti Vabariigi Valitsuse korraldusega olukorra tekkimisel.

VangS § 52 lõike $1^1$ alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 10. juuni 2024. aasta määruses nr 32 (edaspidi *määrus nr 32*) „Vanglas ja arestimajas kinni peetavale isikule tervishoiuteenuste osutamine"[5] on toodud välja vanglas osutatavad tervishoiuteenused. Määruse nr 32 § 2 lõike 3 alusel saab vanglas osutada sõjavangile muuhulgas järgmisi tervishoiuteenuseid:

- arsti vastuvõtt;
- õe vastuvõtt;
- elektrokardiograafia;
- kusepõie püsikateetri paigaldamine;
- hemogramm;
- uriinianalüüs testribaga;
- C-reaktiivse valgu määramine;
- vaktsineerimine;
- röntgeniülesvõtted;
- ultraheliuuringud;
- statsionaarne psühhiaatriline ravi Tartu vanglas;
- statsionaarne tuberkuloosiravi Tallinna vanglas.

Genfi III konventsioon täpsustab, et igas vangilaagris ei pea olema sellisel tasemel meditsiiniüksust, mis vastaks kirurgiliste erialadega haigla tasemele. Vangilaagris olev meditsiiniüksus peab suutma pakkuda esmaabi väiksemate vigastuste korral ja tavapärast arstiabi ravitavate haiguste puhul. Samuti loetakse piisavaks, kui olemasolevad ruumid, inventar ja personal on mehitatud sellisel tasemel. Kui sõjavangidel on vaja kirurgilist sekkumist või statsionaarset arstiabi, tuleb suunata nad raviasutusse, mis on selleks mõeldud. Transpordi vanglast pikaajalisse raviasutusse teostab Kaitsevägi (**lõige 4**). Kui sõjavang viiakse haiglasse, tuleb tagada seal tema valve (**lõige 5**).

[5] Vabariigi Valitsuse 10. juuni 2024. a määrus nr 32 „Vanglas ja arestimajas kinni peetavale isikule tervishoiuteenuste osutamine". - RT I, 12.06.2024, 11.

Sõjavangile tagatakse võimalus pöörduda tervishoiutöötaja poole ja teatada oma terviseprobleemist. Sõjavangile antakse tema taotlusel läbivaatuse või ravi kohta tõend (**lõige 3**). GC III artikli 30 lõike 4 alusel tuleb sõjavangil lubada pöörduda läbivaatuseks meditsiiniasutuste poole. Tõendi vormi ei ole GC III-s määratud.

**Eelnõu §-is 15** sätestatakse määruse jõustumisaeg. Määrus jõustub 1. jaanuaril 2027. Määruse jõustumise aeg on seotud KORKS-i jõustumisega vastavalt KORKS § 154 lõigetele 5 ja 6.

## 3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõul puudub puutumus Euroopa Liidu õigusega või selle rakendamisega.

## 4. Määruse mõjud

Määruse rakendamisega kaasnevad mõjud, sealhulgas rahalised kohustused ja riigiasutuste töökoormuse kasv, avalduvad eelkõige relvakonflikti ajal, kui sõjavange hakatakse kinni pidama. Küll aga mõjude ulatus selgub relvakonflikti ajal ning sõltub sealjuures sõjavangide arvust, terviseseisundist ja kinnipidamise kohtadest, mistõttu ei ole kõiki kaasnevaid mõjusid võimalik täielikult ette hinnata.

### 4.1. Mõju riigiasutuse ja avaliku sektori töökorraldusele

Sihtrühm: Kaitseministeerium, Justiits- ja Digiministeerium, Sotsiaalministeerium, Kaitsevägi, vanglateenistus, Tervisekassa.

Avalduv mõju ja mõju olulisus

Määruse rakendamine toob kaasa mõju riigiasutuste ja Tervisekassa töökorraldusele ning töökoormusele.

Kaitseväe täiendav töökoormus kaasneb sõjavangide andmete registreerimise ning transpordi korraldamisega kinnipidamise kohtade ja raviasutuste vahel, samuti evakueerimisel. Need ülesanded eeldavad personali ja transpordivahendite planeerimist ning vajaduse korral ressursside ümberjaotamist. Mõju täpne ulatus sõltub sõjavangide arvust, vedude sagedusest, haiglaravi kestusest ning kinnipidamise kohtade ja raviasutuste asukohast. Täiendav ressursivajadus kaasneb ka pikaajalise kinnipidamise korraldamisega, milleks tuleb määrata vastutav ohvitseri auastmega tegevväelane ning korraldada koostöös vanglateenistusega sõjavangide valve. Sõjavangide lühiajalisel kinnipidamisel tuleb tagada esmaabi ning vajaduse korral edasine ravi, mis võib suurendada ka Kaitseväe meditsiinipersonali töökoormust ja välihaiglate kasutamise vajadust.

Kõige ulatuslikum mõju avaldub juhul, kui sõjavangide pikaajaliseks kinnipidamiseks kasutatakse muud kohta kui vanglat, mille määrab Vabariigi Valitsus KORKS § 154 lõike 4 alusel korraldusega. Kuna konkreetne kinnipidamise koht ei ole praegu teada, ei ole võimalik täpselt hinnata selle kasutuselevõtuks vajalikku töömahtu ega kulusid. Täiendav ressursivajadus võib hõlmata taristu rajamist või kohandamist, ruumide sisustamist, varustuse hankimist ning piisava isikkoosseisu tagamist. Samuti tuleb arvestada seal püsivalt ülesandeid täitva personali majutuse, toitlustuse, töötingimuste ja muude asjakohaste tagatistega.

GC III nõuetega vastavusse viimine võib aga eeldada ehituslikke kohandusi ning vajaliku sisustuse ja varustuse hankimist, mille ulatus sõltub sealjuures valitud koha olemasolevatest tingimustest. Vanglate kasutamisel on taristu rajamise ja kohandamisega seotud mõju väiksem, sest olemasolevad ruumid ja ehituslikud lahendused toetavad inimväärsete ning GC III ja käesoleva määruse nõuetele vastavate kinnipidamistingimuste tagamist. Vajalikud kohandused on seetõttu eeldatavasti väiksema mahu ja ressursikuluga kui muu kinnipidamise koha kasutuselevõtul. Samuti on vanglates olemas tervishoiuteenuste osutamiseks vajalikud ruumid, mis muus pikaajalises kinnipidamise kohas võib olla vaja alles rajada või selleks kohandada. Sellest tulenevalt suureneb ka mõju Kaitseministeeriumi valitsemisalale. Muu pikaajalise kinnipidamise koha kohandamisel või ettevalmistamisel tuleb muu hulgas arvestada tervishoiuteenuste osutamiseks vajalike ruumide olemasolu ning nende loomise vajadusega. Sealjuures peab lepingu alusel tervishoiuteenuseid osutav asutus tagama nendes ruumides vajaliku sisustuse ja meditsiinilise varustuse olemasolu, et tagada muus pikaajalises kinnipidamise kohas tervishoiuteenuste osutamise võimalus.

Sõjavangidele tervishoiuteenuste korraldamisega kaasneb mõju eelkõige Tervisekassa töökorraldusele ja rahastamisele. KORKS § 157 lõike 1 kohaselt korraldab Tervisekassa vanglas kinnipeetavatele sõjavangidele tervishoiuteenuste osutamist vangistusseaduse § 49 ja § 52 alusel. Vanglate kasutamisel saab tugineda olemasolevatele raviruumidele, teenuseosutajatele, olemasolevatele lepingutele ja töökorraldusele, mistõttu on korralduslik mõju väiksem kui tervishoiuteenuste korraldamisel uues kinnipidamise kohas. Täiendav koormus ja kulud sõltuvad ka taaskord sõjavangide arvust, terviseseisundist ning uuringute, ravi, ravimite ja abivahendite vajadusest. Muus kinnipidamise kohas kui vanglas osutatakse tervishoiuteenuseid KORKS § 157 lõike 2 alusel Vabariigi Valitsuse korraldusega kehtestatud tingimustel ja korras. Sellise koha kasutuselevõtt eeldab tervishoiuteenuste korralduse eraldi ettevalmistamisi, sealhulgas täiendava personali planeerimist, tervishoiuteenuste korraldamiseks vajaliku varustuse ning vahendite ja teenuse osutamiseks vajalike tegevuslubade olemasolu. Haiglate töökoormust suurendab sealjuures vajadus teiste relvakonfliktis kannatanute abistamiseks ja teistele patsientidele. Sõjavangide ravivajadus võib tekkida ka enne sõjavangi pikaajalisse kinnipidamise kohta paigutamist ning suurendada seega haiglate ja nende personali koormust väljaspool pikaajalise kinnipidamisega seotud tervishoiuteenuste korraldust.

Määruse rakendamisega suureneb tervishoiutöötajate töökoormus seoses sõjavangide terviseseisundi hindamise, vähemalt kord kuus tehtavate tervisekontrollide ning terviseprobleemidega pöördumistele abi osutamisega, sealhulgas sõjavangile tema taotlusel läbivaatuse või ravi kohta tõendi väljastamisega. Kuivõrd GC III ei täpsusta, milline meditsiinipersonali isik peab terviseseisundit hindama, võib seda teha ka arsti asemel õde.

Mõju vanglateenistusele ja Justiits- ja Digiministeeriumile

Sõjavangide kinnipidamine võib eelduslikult mõjutada eelkõige Tartu ja Tallinna vanglat. Olenevalt olukorrast võib sõjavange hoida kõigis vanglates või ühes neist. Kuigi hinnanguliselt on Tallinna vanglas kohti ligi 1300 ja Tartu vanglas 993 kohta, mõjutavad relvakonfliktis vabade vanglakohtade arvu mitmed tegurid. Vabade kohtade arvu mõjutab näiteks kinnipeetavate arv vanglas, kinnipeetavate vangistuse kandmise alus, kui kiirelt suudetakse kinnipeetavad evakueerida ja seeläbi vanglakohti vabastada. Kui vanglaid kinnipidamise kohana kasutada ei saa, peab vanglateenistus sõjavangid paigutama Vabariigi Valitsuse korraldusega määratud muude kinnipidamise kohta. Vanglasüsteemi kasutamine võimaldab rakendada olemasolevat taristut ja kogemusi ning see on kulutõhusam lahendus.

Rahuajal avaldub muudatuse mõju eelkõige ettevalmistava tegevusena vanglasüsteemi valmiduse parandamisel. Justiits- ja Digiministeeriumi valitsemisalas on oluline koolitada personali GC III nõuete ja põhimõtete osas. Kuna sõjavangide kohtlemine on erinev tavakinnipeetavate kohtlemisest, peab vanglapersonal saama vajaliku väljaõppe. Vaja on välja töötada konkreetsed juhised sõjavangide käsitlemiseks. Samuti vajab tähelepanu vanglaasutuste valmisolek. Selleks tuleb hinnata, millised ruumid sobivad sõjavangide majutamiseks ning milliseid lisatingimusi on sõjavangide kinnipidamise jaoks vaja. Kuna sõjavangid ei tohi kokku puutuda kinnipeetavatega, on oluline nende eraldatus vangla territooriumil. Tegemist on ettevalmistava faasiga, mis tähendab ajaliselt hajutatud planeerimis- ja arendustöid.

Olukorras, kus vanglad peavad majutama nii tavalisi kinnipeetavaid kui ka sõjavange, suureneb ka turvarisk. Seetõttu võib osutuda vajalikuks ajutiste struktuuride, näiteks valvealade või tööprotseduuride ümberkujundamine. Vanglateenistus peab olema valmis sõjavangide registreerimiseks, majutamiseks ja nende eraldamiseks teistest kinnipeetavatest. Samuti tuleb sõjavangidele tagada piisav elamispind, toitlustus, meditsiiniabi ja suhtlemisõigused kooskõlas GC III. Reaalne mõju vanglatele sõltub sellest, kui palju sõjavange riigis on ja võetakse.

Vanglateenistuse töökoormus suureneb sõjavangide pikaajalise kinnipidajana. Sealjuures suureneb töökoormus personalile relvakonflikti ajal, kuna lisaks tavapärastele ülesannetele kinnipeetavate kinnipidamisel peab personal hakkama tegelema ka täiesti uue isikutegrupiga ehk sõjavangidega.

Relvakonflikti ajal võib potentsiaalne mõju kuludes olla riigiasutustele suur. Reaalne mõju vanglateenistuse eelarvele sõltub kahest asjaolust: millist eelnevat ettevalmistuse taset eeldatakse (investeeringud jt) ning kui palju sõjavange riigis viibib ja kui pikalt neid kinni peetakse.

Avalduv mõju riigiasutuste töökoormusele on kokkuvõttes oluline.

### 4.2. Mõju julgeolekule

Eelnõul on positiivne mõju Kaitseväe võimekusele täita enda põhiülesandeid. Selge ülesannete jaotus Kaitseväe ja vanglateenistuse vahel võimaldab jagada sõjavangide kinnipidamisega seotud töökoormust ning vähendada vajadust Kaitseväe personali kasutamist pikaajalise kinnipidamise korraldamiseks.

Määrusel on mõju ka välissuhetele, sest see toetab Eesti rahvusvaheliste kohustuste täitmist. Eesti on konventsiooniosalisena kohustatud järgima GC III-s sätestatud sõjavangide kohtlemise nõudeid. Määrusega täpsustatakse nende kohustuste täitmiseks vajalikku riigisisest ülesannete jaotust, tagades sealjuures konventsiooni nõuetekohase rakendamise.

Määruse rakendamisel puuduvad mõjud majandusele, elu- ja looduskeskkonnale, regionaalarengule ja kohaliku omavalitsuse töökorraldusele.

## 5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Sõjavangide kinnipidamisega seotud, sealhulgas sõjavangi töötasu ja palgaavanssi maksmise täpseid kulusid ei ole võimalik täpselt ette näha. Kulude täpne suurus sõltub sõjavangide arvust,

sõjavangide terviseseisundist ja kasutatavatest kinnipidamise kohtadest. GC III artikli 60 järgi makstakse sõjavangile palgaavanssi vastavalt tema auastmele, mille suurused on konventsiooni järgi järgmised:
I kategooria: auastmelt seersandist alamalseisvad sõjavangid – kaheksa Šveitsi franki;
II kategooria: seersandid ja teised allohvitserid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – kaksteist Šveitsi franki;
III kategooria: auastmelt majorist alamalseisvad ohvitserid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – viiskümmend Šveitsi franki;
IV kategooria: majorid, kolonelleitnandid ja kolonelid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – kuuskümmend Šveitsi franki;
V kategooria: kindralid või nendega auastmelt võrdsed sõjavangid – seitsekümmend viis Šveitsi franki.

Konfliktiosalised võivad GC III artikli 60 järgi siiski kokku leppida ka teistsuguses palgaavansi suuruses.

Kui kulusid ei ole võimalik katta vastutava asutuse eelarvest, taotletakse vajalike kulude katmise Vabariigi Valitsuse reservist.

Eelnõu jõustumine ega määruse rakendamine ei too kaasa tulu riigieelarvele.

**6. Määruse jõustumine**

Määrus jõustub 2027. aasta 1. jaanuaril.

**7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon**

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi kaudu (EIS) Rahandusministeeriumile, Justiits- ja Digiministeeriumile, Siseministeeriumile, Sotsiaalministeeriumile, Välisministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Kaitseväele, Kaitseliidule, Välisluureametile, Kaitseressursside Ametile, vanglateenistusele, Sisekaitseakadeemiale ja Kaitseväe Akadeemiale.